

УДК 398.323.(575.2)

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЫ МЕНЕН КЫРГЫЗСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫН МАДАНИЙ
ГУМАНИТАРДЫК БАЙЛАНЫШТАРЫ
КУЛЬТУРНО - ГУМАНИТАРНЫЕ ОТНОШЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И
КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ
CULTURAL - HUMANITARIAN RELATIONS BETWEEN THE RUSSIAN FEDERATION
AND THE KYRGYZ REPUBLIC

*Бахрамжанова Н.М. – улук окутуучу, ОшГУ
Бизнести башкаруу жана социалдык иш кафедрасы,
nilu_56@bk.ru*

Аннотация: Кыргыз-россиялык кызматташтыктын бирден бир маанилүү багыты болуп маданий-гуманитардык байланыш эсептелет. Мына ушул багытта ишке ашкан маанилүү окуялардын бири - Россия Федерациясынын өкмөтү тарабынан Москва аймагынан Кыргыз маданий борборунун курулушуна бөлүп берген жери болду.

Аннотация: В настоящее время страны постсоветского пространства образуют целый ряд региональных образований. Они создавались постепенно, менялся состав стран-участниц, названия и правовые основы. Эти образования проран жированы в приводимой ниже таблице в соответствии со степенью экономического, социального и политического сближения входящих в них стран.

Annotation: at present, the countries of the post-Soviet space form a number of regional entities. They were created gradually, changing the composition of the participating countries, names and legal framework. These entities are described in the table below in accordance with the degree of economic, social and political convergence of their countries.

Ачык сөздөр: саясат, мамлекет, билим, багыт, перспектива, эл, маданият, келечек, борбор.

Ключевые слова: политика, государства, образования, народ, будущие, центр, перспектива.

Key words: politics, States, education, people, future, center, perspective.

Бүгүнкү күндө Кыргыз-Россия мамилелери, анын ичинде маданият тармагындагы кызматташуу чыныгы натыйжаларды берип жатат десем жаңылышпайм. Мисалга алсак, 2014-жылдын февраль айында Россиянын борборунда биринчи жолу “Манас” скульптуралык ансамбли орнотулса, ал эми Кыргызстандын борборунда өткөн жылдан бери Москва үйү иштей баштады. Ага кошумча Бишкек шаарында Россиянын Илим жана маданият борбору жана орус китептеринин үйү ачылган. Жыл сайын республикада май айында славян жазуусу жана маданияты, ал эми өткөн жылдан тарта А.С. Пушкиндин туулган күнүнө байланышкан майрамдар өтүп турат.

Масштабдуу иш-чаралар, алардын ичинде маданият күндөрүн алмашып өткөрүшүп, Кыргызстандын менен Россиянын искусство өкүлдөрүнүн, белгилүү чыгармачыл жамааттарынын катышуусу менен көргөзмөлөр жана концерттер өткөрүлүүдө. 2011-жылынын ноябрь айында Кыргыз Республикасынын Көз карандысыздыгынын 20 жылдыгына жана Россия Федерациясы менен Кыргызстандын ортосунда дипломатиялык мамилелердин орногондугунун 20 жылдыгына арналган Россиянын Кыргызстандагы маданият күндөрүнүн программасында концерттер жана вокалдык-поэтикалык кечелер, тегерек үстөлдөр жана мастер-класстар, спектаклдар жана кинотасмалар болуп өттү.

Бишкекте жана Кантта артисттердин жана музыканттардын тобу өз чыгармачылыктарын угуучуларга тартуулашты, алардын ичинде Адыгейдин “Нальмэс” Мамлекеттик академиялык элдик бий ансамбли, Мариинск театрынын аткаруучулары, классикалык “Санкт-Петербургдук трио”, “Адабий гезиттин” журналисттери, Мамлекеттик киноактёрлер театрынын тобу, белгилүү сүрөтчү Никас Сафронов болду. Бул окуяларга чейин Бишкекте КМШ өлкөлөрүнүн Мамлекет аралык гуманитардык кызматташтык фонду, РФнын маданиятты өнүктүрүү жана акыл-ой менчигин коргоо Жалпы улуттук фонду, Кыргызстандын маданият жана маалымат министрлиги, КРнын Улуттук маданий борборунун колдоосу менен “Новый передвижничество” чыгармачыл жолугушуулары жана концерттери болуп өткөн [19.4].

Орус маданиятынын Кыргызстандагы маданий күндөрүнүн жана Кыргызстандын Россиядагы күндөрүнүн өткөрүлүшүнө 1930-жылдары кыргыз маданияты жана искусствосунун декадасында негиз салынып, ошондон ушул күнгө чейин үзүлбөй, тескерисинче бекемделип, нукура элдик дипломатия мүнөзүнө ээ болуп келе жатат. Кыргызстанда Россиянын Башкы, Мариинск, Советтик Армия театрларынын, СССРдин Мамлекеттик симфониялык оркестринин ар кандай жылдарда өткөргөн гастролдору кыргызстандыктар үчүн орус маданиятынын майрамы болуп калды.

1962-жылы Кыргыз ССРинин маданият министри, кийин Кыргызстандын баатыры Күлүйпа Кондучалованын демилгеси жана Дмитрий Шостакович башында турган Россия маданият ишмерлеринин колдоосу менен республикада Россия Федерациясынын маданий күндөрү болуп өткөн. Ошол убакыттан тарта Кыргызстандагы кайра куруу мезгилине чейин сегиз жолу болуп өткөн “Ала-Тоо жазы” искусство фестивалынын алкагында Давид Ойстрах, Марк Бернес жана Муслим Магомаев, Лидия Русланова, Ирина Архипова жана Елена Образцова, “Березка” Мамлекеттик ансамбли, Игорь Моисеевдин жетектөөсүндө СССРдин элдик бий Ансамбли ж.б. биздин республикабызга келип, өз өнөрлөрүн тартуулашкан[40.15].

Фестиваль бийик аткаруучулук маданиятты көрсөтүп, анын репертуарына классика жана эстрада: опера, балет, симфониялык жана камералык музыка, элдик бий, ыр жана конференс кирген. “Ала-Тоо жазы” искусство фестивалы петербургдук “Белые ночи” жана “Московская осень” музыкалык фестивалдарына чейин эле искусство форумунун эталону болуп калган. Аталган фестивалда үч жүздөн сегиз жүзгө чейин катышуучулар бир эле убакта борбордо жана республиканын алыскы аймактарында өз өнөрлөрүн тартуулашчу.

Кыргызстанда МХАТ өзүнүн тобундагы Ангелина Степанова, Марк Прудкин, Алексей Грибов, Павел Масальский аттуу белгилүү корифейлери менен болгон. Бул адамдар гениалдуу, жөнөкөй ... болушкан дейт, маданият экс-министри Күлүйпа Кондучалова [42.6].

Маданий кызматташтыктын жаңы доору кыргызстандыктарга өз искусствосун тартуу кылган Иосиф Кобзон, Валерий Гергиев, Сергей Доренский, Елена Образцова, Владимир Спиваков, Сергей Стадлер, Николай Цискаридзе, Дмитрий Мацуев ж.б. белгилүү дирижёрлордун жана аткаруучулардын аттары менен башталды. Өз кезегинде дүйнөгө белгилүү болгон кыргыз искусствосунун ишмерлери, СССРдин эл артисттери Болот Миңжылкыев, Бүбүсара Бейшеналиева, Сүймөнкул Чокморов, Кайыргүл Сартбаева, Самара Токтакуновалар Москвадан Владивостокко чейин россиялык шаарлардын театр жана кинотеатрларынын афишаларынын көркүн чыгарып турушкан.

Кыргыз чыгармачыл акыл-ой адамдарынын көп өкүлдөрү Москва жана Петербург, Свердловск жана Новосибирск, Калининград жана Саратовдун окуу жайларынан билим алышты. Эгерде ВГИК, ЛИКИ, ГИТИС жана ЛГИТМиКтен өнөрчүлүктүн сырларын окуп-таанышкан Болот Шамшиев, Төлөмүш Океев, Геннадий Базаровдун “Ысык-Көл

жоогазындары”, “Балалык чагымдын асманы”, “Саманчынын жолу”, ж.б. кинотасмалары дүйнөлүк экранга чыкпаганда, 1960-70-жылдардагы “Кыргыз кино керемети” кандай болот эле, ким билет... Муратбек Бегалиев П.И. Чайковский атындагы москвалык консерваториясын, сүрөтчү-новатор Үрүстөнбек Шыгаев И.Е. Репин атындагы Санкт-Петербург сүрөт, скульптура жана архитектура институтун бүтүрүшкөн. Жалпылап айтканда, белгилүү адамдардын атын атай берсек, гезиттин бир канча беттерине батмак эмес [22.7].

Бүгүнкү күндө да Кыргызстандын жаш таланттары учурда жетишилген кыргыз-россия жаңы макулдашуулардын арты менен Россиянын маданий борборлорунан билим алып жатышат. Ушул жерден КМШнын Жаштар чоң симфониялык оркестринин мурунку Советтер Союзунун өлкөлөрүнүн борборлорунда өткөн триумфалдык аткарууларын, КМШнын жаш акыл-ой адамдарынын Ысык-Көл форуму сыяктуу мамлекет аралык жаштар долбоорлорун айтпай кетүү мүмкүн эмес.

Ошентип, тарых гана эмес, учурдагы кыргыз-россия байланыштары бири бирин маданий жактан байыткан үлгүлөргө да бай. Мына ушундай жагымдуу жагдайлар үчүн достук мамилелердин, бийик деңгээлдеги ишеним жана өз ара сыйлашуунун бекем түбү түптөлгөн. Албетте, 2015-жылдын сентябрь айында өткөн Кыргызстандын Россиядагы маданий күндөрү эки тараптуу мамилелерди дагы бир бийик даражага чыгарат жана бекемдеген.

Маданий күндөрдүн алкагында улуу эпикалык баатыр Манастын эстелигине гүл коюу, Союздар үйүнүн Колонна залында маданий күндөрдүн салтанаттуу ачылышы, мамлекеттик киноактерлер театрында Гала-концерт жана Кыргызстандын элдик кол өнөрчүлүк буюмдарынын көргөзмөсү өткөрүлгөн. Ошондой эле Калуга облусунда жайгашкан “Этнодүйнө” маданий-агартуу борборундагы эл аралык көргөзмөдө Кыргызстандын искусство ишмерлеринин концерти жана кол өнөрчүлүк искусствосунун шедеврлери көрсөтүлгөн.

Бул макалада КРнын Улуттук китепканасы менен Россиянын Мамлекеттик китепканасынын (ГРБ), Россиянын Улуттук китепканасы, МФГС, БАЕ менен кызматташтыгы жөнүндө материалдар да бар. КР Улуттук китепканасында Россиянын адабиятынын жана маданиятынын борбору иштейт, ал РГБнын, Москва Өкмөтүнүн, Россиянын “Информация для всех” программасынын колдоосу менен ачылган. Иш-чарага КР Президентинин, КР Өкмөтүнүн аппараттарынын расмий адамдары, КР Жогорку Кеңешинин депутаттары, ошондой эле Бишкекте аккредиттелген элчиликтердин, эл аралык уюмдардын өкүлдөрү, белгилүү коомдук ишмерлер, маданияттын, илимдин кызматкерлери, чыгармачыл интеллигенция, жалпыга маалымдоо каражаттары жана жождордун студенттери катышкан [39.7]. Жогорку Кеңештин Социалдык маселелер, билим, илим, маданият жана саламаттык сактоо боюнча комитетинин 2014-жылы 23-ноябрда өткөн жыйынында КР Өкмөтү демилгелеген «2011-жылдын 28-мартында кол коюлган Москва шаарында Кыргыз илим жана маданият үйүн, Бишкек шаарында Россия илим жана маданият борборун уюштуруу жана алардын иштөө шарттары жөнүндө Кыргыз Республикасынын Өкмөтү менен Россия Федерациясынын Өкмөтүнүн ортосундагы макулдашууну ратификациялоо тууралуу» мыйзам долбоору каралды.

Мыйзам долбоорунун максатын түшүндүргөн КР маданият, маалымат жана туризм министри Алтынбек Максүтовдун айтымында, Москва шаарындагы Кыргыз илим жана маданият үйүнүн максаты - илимий-техникалык, маданий-гуманитардык жана маалымат тармактарындагы эки жактуу кызматташтык программасын турмушка ашырууга көмөк көрсөтүү болуп саналат. Эгерде талкуудагы ратификациялык мыйзам долбоору колдоого алынса, андагы 9-беренеге ылайык, тараптар жер тилкесин, имаратты ижарага берүү,

кызматтык жана турак-жай иманаттарын таап берүү процессин ишке ашырат. Мындай демилгенин башында “Кыргыз биримдиги” аймактар аралык коомдук бирикмеси турат. Анын жетекчиси А.Шакировдун кайрылууусуна ылайык, мамлекет тарабынан жер тилке маселеси чечилсе, анда аталган бирикме өз каражатынын эсебинен Москва шаарындагы Кыргыз илим жана маданият үйүн курууну өз мойнуна алмакчы.

2015-жылдын 21-23-сентябрь күндөрү Кыргыз Республикасынын Россия Федерациясындагы маданият күндөрү өтөт. Москва менен Калуга боордош Кыргызстандын маданият жана искусство өкүлдөрүнүн чоң делегациясын тосуп алат. Бүгүнкү күндө Кыргыз-Россия мамилелери, анын ичинде маданият тармагындагы кызматташуу чыныгы натыйжаларды берип жатат десем жаңылышпайм. Мисалга алсак, үстүбүздөгү жылдын февраль айында Россиянын борборунда биринчи жолу “Манас” скульптуралык ансамбли орнотулса, ал эми Кыргызстандын борборунда өткөн жылдан бери Москва үйү иштей баштады. Ага кошумча Бишкек шаарында Россиянын Илим жана маданият борбору жана орус китептеринин Үйү ачылды. Жыл сайын республикада май айында славян жазуусу жана маданияты, ал эми өткөн жылдан тарта А.С. Пушкиндин туулган күнүнө байланышкан майрамдар өтүп турат [26.6].

Масштабдуу иш-чаралар, алардын ичинде маданият күндөрүн алмашып өткөрүшүп, Кыргызстандын менен Россиянын искусство өкүлдөрүнүн, белгилүү чыгармачыл жамааттарынын катышуусу менен көргөзмөлөр жана концерттер өткөрүлүүдө. 2011-жылынын ноябрь айында Кыргыз Республикасынын Көз карандысыздыгынын 20 жылдыгына жана Россия Федерациясы менен Кыргызстандын ортосунда дипломатиялык мамилелердин орногондугунун 20 жылдыгына арналган Россиянын Кыргызстандагы маданият күндөрүнүн программасында концерттер жана вокалдык-поэтикалык кечелер, тегерек үстөлдөр жана мастер-класстар, спектаклдар жана кинотасмалар болуп өттү.

Бишкекте жана Кантта артисттердин жана музыканттардын тобу өз чыгармачылыктарын угуучуларга тартуулашты, алардын ичинде Адыгейдин “Нальмэс” Мамлекеттик академиялык элдик бий ансамбли, Мариинск театрынын аткаруучулары, классикалык “Санкт-Петербурдук трио”, “Адабий гезиттин” журналисттери, Мамлекеттик киноактёрлер театрынын тобу, белгилүү сүрөтчү Никас Сафронов болду. Бул окуяларга чейин Бишкекте КМШ өлкөлөрүнүн Мамлекет аралык гуманитардык кызматташтык фонду, РФнын маданиятты өнүктүрүү жана акыл-ой менчигин коргоо Жалпы улуттук фонду, Кыргызстандын маданият жана маалымат министрлиги, КРнын Улуттук маданий борборунун колдоосу менен “Новый передвижничество” чыгармачыл жолугушуулары жана концерттери болуп өткөн.

Орус маданиятынын Кыргызстандагы маданий күндөрүнүн жана Кыргызстандын Россиядагы күндөрүнүн өткөрүлүшүнө 1930-жылдары кыргыз маданияты жана искусствосунун декадасында негиз салынып, ошондон ушул күнгө чейин үзүлбөй, тескерисинче бекемделип, нукура элдик дипломатия мүнөзүнө ээ болуп келе жатат. Кыргызстанда Россиянын Башкы, Мариинск, Советтик Армия театрларынын, СССРдин Мамлекеттик симфониялык оркестринин ар кандай жылдарда өткөргөн гастролдору кыргызстандыктар үчүн орус маданиятынын майрамы болуп калды. 1962-жылы Кыргыз ССРинин маданият министри, кийин Кыргызстандын баатыры Күлүйпа Кондучалованын демилгеси жана Дмитрий Шостакович башында турган Россия маданият ишмерлеринин колдоосу менен республикада Россия Федерациясынын маданий күндөрү болуп өткөн. Ошол убакыттан тарта Кыргызстандагы кайра куруу мезгилине чейин сегиз жолу болуп өткөн “Ала-Тоо жазы” искусство фестивалынын алкагында Давид Ойстрах, Марк Бернес жана Муслим Магомаев, Лидия Русланова, Ирина Архипова жана Елена Образцова, “Березка” Мамлекеттик ансамбли, Игорь Моисеевдин жетектөөсүндө СССРдин элдик бий

Ансамбли ж.б. биздин республикабызга келип, өз өнөрлөрүн тартуулашкан. Фестиваль бийик аткаруучулук маданиятты көрсөтүп, анын репертуарына классика жана эстрада: опера, балет, симфониялык жана камералык музыка, элдик бий, ыр жана конференс кирген. “Ала-Тоо жазы” искусство фестивалы петербургдук “Белые ночи” жана “Московская осень” музыкалык фестивалдарына чейин эле искусство форумунун эталону болуп калган. Аталган фестивалда үч жүздөн сегиз жүзгө чейин катышуучулар бир эле убакта борбордо жана республиканын алыскы аймактарында өз өнөрлөрүн тартуулашчу [29.72]. Кыргызстанда МХАТ өзүнүн тобундагы Ангелина Степанова, Марк Прудкин, Алексей Грибов, Павел Масальский аттуу белгилүү корифейлери менен болгон. Бул адамдар гениалдуу, жөнөкөй ... болушкан дейт, маданият экс-министри Күлүйпа Кондучалова.

Маданий кызматташтыктын жаңы доору кыргызстандыктарга өз искусствосун тартуу кылган Иосиф Кобзон, Валерий Гергиев, Сергей Доренский, Елена Образцова, Владимир Спиваков, Сергей Стадлер, Николай Цискаридзе, Дмитрий Мацуев ж.б. белгилүү дирижёрлордун жана аткаруучулардын аттары менен башталды. Өз кезегинде дүйнөгө белгилүү болгон кыргыз искусствосунун ишмерлери, СССРдин эл артисттери Болот Миңжылкыев, Бүбүсара Бейшеналиева, Сүймөнкул Чокморов, Кайыргүл Сартбаева, Самара Токтакуновалар Москвадан Владивостокко чейин россиялык шаарлардын театр жана кинотеатрларынын афишаларынын көркүн чыгарып турушкан.

Кыргыз чыгармачыл акыл-ой адамдарынын көп өкүлдөрү Москва жана Петербург, Свердловск жана Новосибирск, Калининград жана Саратовдун окуу жайларынан билим алышты. Эгерде ВГИК, ЛИКИ, ГИТИС жана ЛГИТМиКтен өнөрчүлүктүн сырларын окуптаанышкан Болот Шамшиев, Төлөмүш Океев, Геннадий Базаровдун “Ысык-Көл жоогазындары”, “Балалык чагымдын асманы”, “Саманчынын жолу”, ж.б. кинотасмалары дүйнөлүк экранга чыкпаганда, 1960-70-жылдардагы “Кыргыз кино керемети” кандай болот эле, ким билет... Муратбек Бегалиев П. И. Чайковский атындагы москвалык консерваториясын, сүрөтчү-новатор Үрүстөнбек Шыгаев И.Е. Репин атындагы Санкт-Петербург сүрөт, скульптура жана архитектура институтун бүтүрүшкөн. Жалпылап айтканда, белгилүү адамдардын атын атай берсек, гезиттин бир канча беттерине батмак эмес.

Бүгүнкү күндө да Кыргызстандын жаш таланттары учурда жетишилген кыргыз-россия жаңы макулдашуулардын арты менен Россиянын маданий борборлорунан билим алып жатышат. Ушул жерден КМШнын Жаштар чоң симфониялык оркестринин мурунку Советтер Союзунун өлкөлөрүнүн борборлорунда өткөн триумфалдык аткарууларын, КМШнын жаш акыл-ой адамдарынын Ысык-Көл форуму сыяктуу мамлекет аралык жаштар долбоорлорун айтпай кетүү мүмкүн эмес.

Ошентип, тарых гана эмес, учурдагы кыргыз-россия байланыштары бири бирин маданий жактан байыткан үлгүлөргө да бай. Мына ушундай жагымдуу жагдайлар үчүн достук мамилелердин, бийик деңгээлдеги ишеним жана өз ара сыйлашуунун бекем түбү түптөлгөн. Албетте, 2015-жылы сентябрь айында болуп өткөн Кыргызстандын Россиядагы маданий күндөрү эки тараптуу мамилелерди дагы бир бийик даражага чыгарат жана бекемдеген.

Маданий күндөрдүн алкагында улуу эпикалык баатыр Манастын эстелигине гүл коюу, Союздар үйүнүн Колонна залында маданий күндөрдүн салтанаттуу ачылышы, мамлекеттик киноактерлер театрында Гала-концерт жана Кыргызстандын элдик кол өнөрчүлүк буюмдарынын көргөзмөсү өткөрүлгөн. Ошондой эле Калуга облусунда жайгашкан “Этнодүйнө” маданий-агартуу борборундагы эл аралык көргөзмөдө

Кыргызстандын искусство ишмерлеринин концерти жана кол өнөрчүлүк искусствосунун шедеврлери көрсөтүлгөн.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Ефремов Ф. Десятилетнее странствование. Изд. 5-е. М., 1952. С. 41.
2. Осмонов О. Асанканов А. Кыргызстан тарыхы. Б., 2003.
3. Оморов Н. Международное отношение в эпоху глобального развития. Б., 2003.
4. Осмоналиев А. Вектор внешней политики. // Слово Кыргызстана. 2001. № 95 28 август.
5. Омуржанов Д. Ташкен масилети. // Кыргыз туусу. 2000. 25-27 апрель.
6. Сапаралиев Д. Взаимоотношения кыргызского народа с русским и другими народами в XVIII в. Бишкек, 1997. С. 163.
7. Сарманбетов А. Сыналган дос туугандан артык. // Кыргыз туусу. 2000. 29 сентябрь.
8. Сарманбетов А. Ынтымакка ырашкер кызматташтык. // Кыргыз туусу. 2002. №17 5-7 март.
9. Спорные территории используются не только Узбекистаном и Таджикистаном, но, и Кыргызстаном. // Общественный рейтинг. 2004 4 марта.